

**МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ:
ВПЛИВ ЇХ ВИБОРУ НА ФОРМУВАННЯ РІШЕНЬ
У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ, АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ**

**FORECASTING AND TAX PLANNING METHODS:
THE INFLUENCE OF THEIR CHOICE ON THE FORMATION OF DECISIONS
IN THE FIELD OF TAXATION, AUDIT AND ANALYSIS**

У статті здійснено систематизацію існуючих методів прогнозування та податкового планування з виокремленням двох груп: 1) загальні методи прогнозування та планування; 2) спеціальні методи податкового планування. Загальні методи прогнозування запропоновано класифікувати з їх розподілом на інтуїтивні (експертні) та формалізовані. Серед найбільш часто використовуваних загальних методів планування виокремлено нормативний, економіко-математичний, розрахунково-аналітичний, балансовий, програмно-цільовий та факторний методи. Охарактеризовано сутність спеціальних методів податкового планування (заміни відносин, розподілу відносин, прямого скорочення об'єкта оподаткування, делегування податків підприємству-сателіту, відтермінування податкового платежу, офшору, пільгового підприємства, використання облікової політики). Досліджено вплив вибору методів прогнозування та податкового планування на формування рішень в сфері оподаткування, аудиту та аналізу.

Ключові слова: методи, прогнозування, податкове планування, прийняття рішень, аналіз, аудит, оподаткування.

The article systematizes the existing methods of forecasting and tax planning, investigates the impact of their choice on the formation of decisions in the field of taxation, audit and analysis. The authors emphasize that an adequate forecast or a reasonable plan regarding the expected amount of tax payments and financial indicators in general is the basis for diagnosing financial problems and evaluating the effectiveness of business management, as well as the expediency of dividing forecasting and planning methods in the field of taxation into two groups: general forecasting and planning methods; special methods of tax planning. General forecasting methods are proposed to be classified with their division into intuitive (expert) and formalized. Among the most frequently used general methods of planning, normative, economic-mathematical, calculation-analytical, balance, program-target and factor methods are distinguished. The essence of special methods of tax planning (substitution of relations, distribution of relations, direct reduction of the object of taxation, delegation of taxes to a satellite enterprise, deferral of tax payment, offshore, preferential enterprise, use of accounting policies) were studied. When forming decisions in the field of taxation, audit and analysis, it is recommended to combine general methods of forecasting and planning with special methods of tax planning, to compare alternative solutions. It is noted that the consideration of tax aspects and the optimization of tax obligations cause changes in the formation of indicators reflected in tax and financial reporting, which influence decision-making in the field of audit, the completeness and accuracy of the analysis of specific economic situations. At the stage of forming decisions regarding the use in the field of taxation, audit and analysis of certain methods of forecasting and planning, it is proposed to: identify problematic aspects, carry out their detailed analysis; formulate goals and identify alternative solutions; to compare alternative options in order to choose the most optimal of them, taking into account the conditions of a specific situation. This will make it possible to identify problematic aspects in the financial and economic activity of the business entity and develop measures to prevent them, reduce the level of the tax burden, using legal methods of tax optimization.

Key words: methods, forecasting, tax planning, decision-making, analysis, auditing, taxation.

УДК 303.01:338.27:657

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.81-32>

Лисенко А.М.

к.е.н., доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування, Центральноукраїнський національний технічний університет

Акімов С.С.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Центральноукраїнський національний технічний університет

Lysenko Alla

Central Ukrainian National Technical University

Akimov Serhii

Central Ukrainian National Technical University

Постановка проблеми. Сучасне законодавство сформоване таким чином, що суб'єкти господарювання мають можливість вибору різних систем оподаткування, а також методів прогнозування та податкового планування, оптимальних в конкретних умовах. Недостатній обсяг аналітичної інформації, необґрунтований вибір методів прогнозування та податкового планування можуть стати причинами прийняття хибних рішень в сфері оподаткування, аудиту та аналізу, які у підсумку призведуть до неправильного формулювання рекомендацій для управління бізнесом та його подальшим розвитком, а отже й до виникнення фінансових ризиків та втрати конкурентоспроможності. Використання різних методів прогнозування та податкового планування у кожній конкретній ситуації здійснює суттєвий вплив на об'єктивність та достовірність аналітичних висновків. Тому

дослідження сукупності методів прогнозування та податкового планування, їх огляд з точки зору впливу на прийняття рішень в сфері оподаткування, аудиту та аналізу є актуальною проблемою, яка потребує вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження сутності поняття «метод», а також у здійснення систематизації методів прогнозування та планування й сфери їх використання при прийнятті рішень зробили Бандоріна Л.М., Важинський С.Є., Височина А.В., Воскобєва О.В., Галушак Н.П., Галушак О.Я., Голобородько А.Ю., Греца Я.В., Гусєва О.Ю., Древаль О.Ю., Кужда Т.І., Легомінова С.В., Лозовська Л.І., Ромашенко О.С., Савчук Л.М., Самусевич Я.В., Удачина К.О., Щербак Т.І. [1–8] та інші науковці. Так, сутності поняття «метод» та проблемам класифікації існуючих методів наукових

досліджень приділили увагу Важинський С.Є. та Щербак Т.І. [1]. Галушак Н.П., Галушак О.Я., Кужда Т.І. дослідили роль прогнозування в процесі прийняття управлінських рішень, сферу застосування методів індивідуальної та колективної експертних оцінок в економічному прогнозуванні, кількісних методів прогнозування, методів прогнозування на основі трендів та експоненційного згладжування [2]. Греца Я.В. здійснив класифікацію та загальну характеристику методів податкового планування та прогнозування в контексті розкриття змісту, правових засобів та меж податкового планування [3]. Гусєва О.Ю., Легомінова С.В., Голобородько А.Ю., Воскобоєва О.В., Ромащенко О.С. поставили акцент на застосуванні статистичних методів у процесі прогнозування [4]. Древаль О.Ю. узагальнює базові методологічні аспекти планування діяльності підприємства [5]. Лозовська Л.І., Бандоріна Л.М., Савчук Л.М., Удачина К.О. здійснили класифікацію та загальну характеристику методів прогнозування, що застосовуються в економічних системах, дослідили відмінності плану та прогнозу, побудували логічні схеми прогнозуючої діяльності [6]. Самусевич Я.В. та Височина А.В. дослідили загальний механізм та методи загальнодержавного та корпоративного податкового планування та прогнозування, сутність та значення податкової оптимізації для підприємств та держави в цілому [7]. Водночас слід зазначити, що у переважній більшості публікацій увага науковців зосереджується на дослідженні методів прогнозування та планування загалом, рідше - в контексті оподаткування суб'єктів господарювання, а дослідженню впливу методів податкового прогнозування та планування на формування рішень в сфері аудиту та аналізу не приділяється належна увага. Зважаючи на часті зміни в податковому законодавстві України та наявні податкові ризики, необхідно застосовувати методи прогнозування та податкового планування так, щоб вони відповідали потребам бізнесу та забезпечували розробку ефективних рішень в аналізі економічних процесів та аудиті. Окреслені аспекти проблеми потребують більш детального вивчення та свідчать про актуальність її дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є систематизація існуючих методів прогнозування та податкового планування, дослідження впливу їх вибору на формування рішень в сфері оподаткування, аудиту та аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність вибору найбільш ефективних в конкретних умовах методів прогнозування та податкового планування, які б сприяли оптимізації фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання, мінімізації податкових ризиків, забезпечували розробку раціональних рішень в аналізі та аудиті, оптимальне використання податкових

пільг для юридичних та фізичних осіб та враховували норми податкового законодавства, передбачає доцільність дослідження поняття «метод», здійснення систематизації існуючих методів прогнозування та податкового планування.

Поняття «метод» в узагальненому розумінні є способом досягнення поставленої мети, який поєднує суб'єктивні та об'єктивні аспекти пізнання, «дозволяє відображати дійсність та її взаємозв'язки» [1, с. 37]. У різних сферах наукових досліджень, зокрема й у сфері прогнозування та податкового планування, Важинський С.Є. та Щербак Т.І. пропонують виокремлювати такі методи: «загальні, що діють у різних галузях науки і на всіх етапах дослідження; загальнонаукові, тобто придатні для всіх наук; часткові – для певних наук; спеціальні – для однієї специфічної науки» [1, с. 37]. Водночас, науковці стверджують, що «такий поділ методів завжди умовний, оскільки в міру розвитку пізнання науковий метод може переходити з однієї категорії в іншу» [1, с. 37].

Під податковим прогнозуванням Самусевич Я.В. та Височина А.В. розуміють «один із напрямів державного прогнозування, що ґрунтується на результатах наукових досліджень звітних та аналітичних даних, одержаних під час податкового процесу» [7, с. 31]. Податкове планування науковці трактують як «елемент податкового менеджменту, що формує підґрунтя для ухвалення оптимальних управлінських рішень у сфері оподаткування» [7, с. 31].

Вважаємо, що доцільним є розподіл методів прогнозування та планування в сфері оподаткування за двома групами:

- 1) загальні методи прогнозування та планування;
- 2) спеціальні методи податкового планування.

Методи прогнозування поєднують сукупність прийомів та способів мислення, спрямованих на формування судження про майбутній стан об'єкту та його розвиток. З понад 150 методів прогнозування на практиці використовують 15–20 [2, с. 23]. Вибір конкретного методу прогнозування залежить від цілей прогнозу, його завдань, періоду формування (короткостроковий, середньостроковий, довгостроковий), особливостей об'єкта прогнозування, повноти інформації для розробки прогнозу, обмежуючих факторів (ресурсів, програм тощо).

Класифікацію загальних методів прогнозування з їх розподілом на інтуїтивні та формалізовані представлено на рис. 1.

Як стверджують Галушак Н.П., Галушак О.Я., Кужда Т.І., індивідуальні (експертні) методи можуть застосовуватися при коротко-, середньо- та довгостроковому прогнозуванні, методи моделювання використовують при коротко- та середньостроковому прогнозуванні, екстраполяційний метод застосовують при короткостроковому прогнозуванні [2, с. 24].

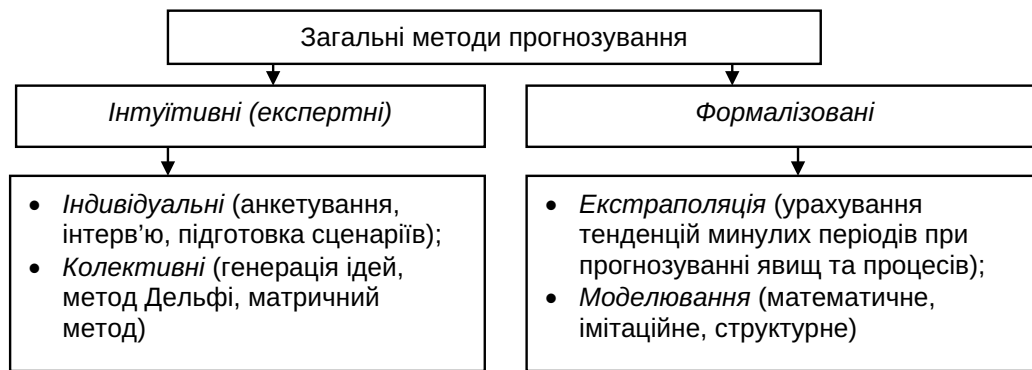

Рис. 1. Класифікація загальних методів прогнозування

Джерело: узагальнено авторами на підставі [2; 6; 8]

За своєю суттю загальні методи планування, як і загальні методи прогнозування, є універсальними (табл. 1).

Загальні методи планування (зокрема, нормативний, економіко-математичний, розрахунково-аналітичний, балансовий, програмно-цільовий та факторний методи) можуть бути використані для планування різних показників та процесів, у тому числі й при формуванні рішень у сфері оподаткування, аудиту та аналізу.

Суб'єкти господарювання можуть використовувати при розробці рішень в сфері оподаткування, аудиту та аналізу не лише загальні методи прогнозування та планування, а й спеціальні. Важлива роль при цьому відводиться спеціальним методам податкового планування (рис. 2).

Метод заміни відносин полягає в здійсненні заміни операції з обтяжливим оподаткуванням на операцію з більш низьким рівнем оподаткування.

Метод розподілу відносин базується на методі заміни відносин, однак при цьому замінюється лише частина господарської операції, або ж певна господарська операція замінюється на декілька інших. Це дозволяє знизити загальний обсяг податкових зобов'язань суб'єкта господарювання.

Метод прямого скорочення об'єкта оподаткування оснований на зменшенні бази оподаткування, внаслідок чого знижується обсяг податкових зобов'язань.

Метод делегування податків підприємству-сателіту оснований на передачі об'єкта оподаткування («податкомістких» видів діяльності) пов'язаному з платником податків суб'єкту господарювання.

Метод відтермінування податкового платежу оснований на перенесенні моменту виникнення об'єкта оподаткування на наступний податковий період.

Метод офшору передбачає перенесення певного об'єкта оподаткування під юрисдикцію з більш м'яким режимом оподаткування.

Метод пільгового підприємства полягає у перенесенні об'єктів оподаткування (видів діяльності) під пільговий режим оподаткування, що пов'язаний з особливим податковим статусом окремих суб'єктів підприємництва.

Метод використання облікової політики оснований на зміні розміру податкових баз на основі внесення змін в облікову політику суб'єкта господарювання.

Слід зазначити, що вибір конкретних методів прогнозування та податкового планування здій-

Таблиця 1

Загальні методи планування, які найбільш часто використовуються при формуванні рішень у сфері оподаткування, аудиту та аналізу

Метод	Суть методу
Нормативний	Оснований на урахуванні норм та нормативів при розрахунку планових показників
Економіко-математичний	Базується на використанні математичних залежностей та прийнятного критерію оптимізації
Розрахунково-аналітичний	Планове значення показника формується з урахуванням його базисного значення та очікуваного індексу змін
Балансовий	Базується на урахуванні балансового зв'язку між взаємопов'язаними економічними показниками
Програмно-цільовий	Передбачає управління бюджетними коштами та передбачає здійснення оцінки ефективності їх використання на всіх стадіях бюджетного процесу
Факторний	Оснований на урахуванні чинників впливу при формуванні планових значень показників

Джерело: узагальнено авторами на підставі [3; 5; 7]

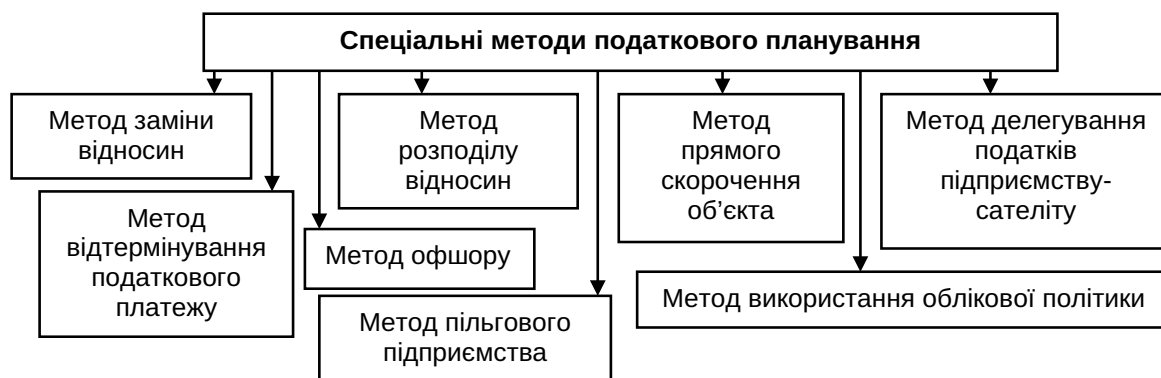

Рис. 2. Спеціальні методи податкового планування

Джерело: узагальнено авторами на підставі [3; 7]

снює істотний вплив на формування та прийняття рішень у сфері оподаткування, аудиту та аналізу. Так, врахування податкових аспектів та оптимізація податкових зобов'язань спричинюють зміни у формуванні показників, відображених у податковій та фінансовій звітності, що здійснюють вплив на прийняття рішень в сфері аудиту, повноту та точність аналізу конкретних економічних ситуацій. Крім того, окремі засоби податкової оптимізації вимагають проведення всебічного аналізу та аудиторської оцінки.

На етапі формування рішень щодо використання у сфері оподаткування, аудиту та аналізу тих чи інших методів прогнозування та планування необхідно:

- виявити проблемні аспекти, провести їх детальний аналіз;
- здійснити формулювання цілей та виокремити альтернативні варіанти рішень;
- порівняти альтернативні варіанти з метою вибору найбільш оптимальних з них з урахуванням умов конкретної ситуації.

У подальшому доцільно проаналізувати обрані альтернативні варіанти, здійснивши їх оцінку, за можливістю провести експериментальну перевірку альтернатив та прийняти з урахуванням цього економічно обґрунтоване рішення.

Обґрунтовані прогнози та плани дають можливість передбачити ризики й вчасно нейтралізувати негативні наслідки їхнього впливу. При цьому суттєво знижується ризик прийняття помилкових рішень. Так, адекватний прогноз або обґрунтований план щодо очікуваного обсягу податкових платежів та фінансових показників загалом є основою діагностики фінансових проблем та оцінки ефективності ведення бізнесу. На відповідних етапах бізнес-аналізу здійснюється розробка економіко-математичних моделей, робота з ними та їх оновлення для подальшого практичного використання. При цьому зміщуються акценти з діагностики розвитку суб'єкта господарювання в минулому на прогнозування його майбутнього стану.

Детально вивчаючи альтернативні варіанти рішень в сфері оподаткування, аудиту та аналізу, основані на використанні розглянутих вище методів прогнозування та податкового планування, можна систематизувати напрями підвищення ефективності бізнес-процесів та показників продуктивності діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, при формуванні рішень в сфері оподаткування, аудиту та аналізу доцільно поєднувати загальні методи прогнозування та планування зі спеціальними методами податкового планування, порівнювати альтернативні варіанти рішень. Це дасть можливість визначити проблемні аспекти у фінансово-господарській діяльності суб'єкта господарювання та розробити заходи для їх запобігання, знизити рівень податкового навантаження, використовуючи законні методи податкової оптимізації. Перспективою подальших наукових розробок у цьому напрямі є систематизація переваг та недоліків різних методів прогнозування та податкового планування у контексті їх прояву при формуванні рішень в сфері оподаткування, аудиту та аналізу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Важинський С.Є., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. 260 с.
2. Галушак М.П., Галушак О.Я., Кужда Т.І. Прогнозування соціально-економічних процесів : навчальний посібник для економічних спеціальностей. Тернопіль : ФОП Паляниця, 2021. 160 с.
3. Греца Я.В. Зміст, правові засоби та межі податкового планування: зарубіжний досвід та українська практика: монографія. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2020. 420 с.
4. Гусева О.Ю., Легомінова С.В., Голобородько А.Ю., Воскобоева О.В., Ромащенко О.С. Основи статистики і прогнозування економічних процесів. Київ : Державний університет телекомунікацій, 2020. 183 с.

5. Древаль О.Ю. Планування діяльності підприємства : Конспект лекцій. Суми : Вид-во СумДУ, 2008. 146 с.

6. Лозовська Л.І., Бандоріна Л.М., Савчук Л.М., Удачина К.О. Прогнозування соціально-економічних процесів : навчальний посібник. Дніпро : УДУНТ, 2022. 146 с.

7. Самусевич Я.В., Височина А.В. Податкове планування та основи податкової оптимізації : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2021. 344 с.

8. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки : навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 435 с.

REFERENCES:

1. Vazhinsky S.E., Shcherbak T.I. (2016) *Metodyka ta orghanizacija naukovykh doslidzhenj* [Methodology and organization of scientific research]. Sumy: Sum-DPU. (in Ukrainian).

2. Galushchak M.P., Galushchak O.Ya., Kuzhda T.I. (2021) *Proghnozuvannja socialjno-ekonomichnykh procesiv* [Forecasting socio-economic processes]. Ternopil: FOP Palyanytsia. (in Ukrainian).

3. Gretsja J.V. (2020) *Zmist, pravovi zasoby ta mezhi podatkovogho planuvannja: zarubizhnyj dosvid ta ukrajinsjka praktyka* [Content, legal means and limits of tax planning: foreign experience and Ukrainian practice]. Uzhgorod: LLC "RIK-U". (in Ukrainian).

4. Guseva O.Yu., Legominova S.V., Holobordko A.Yu., Voskobojeva O.V., Romaschenko O.S. (2020) *Osnovy statystyky i proghnozuvannja ekonomichnykh procesiv* [Basics of statistics and forecasting of economic processes]. Kyiv: State University of Telecommunications. (in Ukrainian).

5. Dreval O.Yu. (2008) *Planuvannja dijajlnosti pidpryjemstva* [Planning of enterprise activity]. Sumy: Publishing House of Sumy State University. (in Ukrainian).

6. Lozovska L.I., Bandorina L.M., Savchuk L.M., Udachyna K.O. (2022) *Proghnozuvannja socialjno-ekonomichnykh procesiv* [Forecasting socio-economic processes]. Dnipro: UDUNT. (in Ukrainian).

7. Samusevych Y.V., Vysochyna A.V. (2021) *Podatkove planuvannja ta osnovy podatkovoji optymizaciji* [Tax planning and the basics of tax optimization]. Sumy: Sumy State University. (in Ukrainian).

8. Shvayka L.A. (2006) *Derzhavne rehuljuvannja ekonomiky* [State regulation of the economy]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian).